SAMPLE PAPER

Subject - Sanskrit

Time : 2.30 Hrs | Class - X | Maximum Marks: 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्य निर्देशाः–

(1) परीक्षार्थिभ्यः सर्वप्रथम स्वप्रश्नपत्रोपरि नामांकः अनिवार्यतोः लेख्यः।

(2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।

(3) सर्वेषां प्रश्ननामुत्तराणि उत्तरपुस्तिकायामेव लेख्यानि।

(4) एकस्य प्रश्नस्य सर्वेषां खण्डानामुत्तराणि एकत्रैव लेख्यानि।

(5) सर्वेषां प्रश्नामुत्तराणि संस्कृत माध्यमनैव लेखनीयानि।

(खण्ड–'अ')

प्रश्न 1. बहुविकल्पात्मक प्रश्नाः – (18×1=18)

(1) शुचिपर्यावरणम् इति पाठस्य लेखकः कः?

(अ) जगन्नाथः (ब) हरिदत्त शर्मा (स) प्रभाकर शास्त्री (द) कलानाथ शास्त्री

(2) व्याघ्रं कुत्र ददर्श?

(अ) पर्वते (ब) गुहायाम् (स) उपवने (द) गहनकानने

(3) दुर्बले सुते कस्याः अभ्यधिका कृपा भवति?

(अ) मातुः (ब) पितुः (स) कन्यायाः (द) भगिन्याः

(4) सम्पतौ विपतौ च केषाम् एकरूपता भवति?

(अ) बालकानाम् (ब) धनिकानाम् (स) महताम् (द) बलीनाम्

(5) कं निकषा मृत शरीरम् आसीत्?

(अ) न्यायलयम् (ब) विद्यालयम् (स) राजमार्गम् (द) देवालयम्

(6) ज्वालामुखविस्फौटेः गगनं कीदृशं जायते?

(अ) श्वेतम् (ब) धूमभस्मावृतम् (स) पीतम् (द) कृष्णम्

(7) किं कुपिता एव <u>भणति</u> .... रेखांकित पदस्य प्रसङ्गानुसारम् अर्थकिम्:–

(अ) भ्रमति (ब) ताड़यति (स) कथयति (द) क्रुध्यति

(8) अहं वन्यपशुन् <u>पोथयित्वा</u> मारयिष्यामि। रेखांकित पदस्य प्रसड्गानुसारम् अर्थं किम्–

(अ) उत्थाप्य (ब) पीडयित्वा (स) गृहीत्वा (द) दृष्टवा

(9) महा + ओजसः इत्यस्य सन्धिपदं किम्?

(अ) महौजसः (ब) महाऔजस (स) महेजस (द) महाजस

(10) बुद्धिः इत्यस्य शब्दं संधिविच्छेदऽस्तिः–

(अ) बुद् + अधिः (ब) बुघ् + धिः (स) बुध् + धिः (द) बूध् + धिः

(11) एषोऽत्र पदे सन्धेः उदाहरण अस्ति।

(अ) विसर्ग लोप (ब) सत्व (स) उत्व (द) रूत्व

(12) नखभिन्नः इति शब्दे कः समासः?

(अ) बहुब्रीहिः (ब) तत्पुरूषः (स) कर्मधारय (द) अव्ययीभाव

(13) 'चि' धातु योगे का विभक्तिः भवति?

(अ) प्रथमा (ब) तृतीया (स) चतुर्थी (द) द्वितीया

(14) अलम् शब्दं पर्याप्तं अर्थे का विभक्तिः भवति?

(अ) चतुर्थी (ब) तृतीया (स) पंचमी (द) षष्ठी

(15) अधः शब्दं योगे का विभक्तिः भवति?

(अ) सप्तमी (ब) चतुर्थी (स) षष्ठी (द) पंचमी

(16) .... गुरूं नम्यन्ते। अत्र पूरणीयं समुचित पदं किम्?

(अ) छात्रेणः (ब) छात्राः (स) छात्रेः (द) छात्रेः

(17) रात्रौ (7:45) .... वादने भोजनाय जनाः अत्र आगच्छन्ति। अत्र समुचित समचवाचक शब्दं किम्?

(अ) सपाद–अष्ट (ब) सार्ध–सप्त (स) पादोन–अष्ट (द) सपाद–सप्त

(18) बालकौ गृहं गच्छति। रेखांकित पदस्य शुद्धरूपं किम्?

(अ) बालकः (ब) बालकाः (स) बालके (द) बालकौ

प्रश्न 2. निर्देशानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत– (6)

(क) जीवने परिश्रमस्य .... भवति। (महन्+त्व)

(ख) सर्वेष्वपत्येषु जननी तुल्या .... एव। (वत्सल + टाप्)

(ग) शक्तिः सदा .... भवति। (बल + मतुप्)

(घ) अभियुक्तः .... अतीव कृशकायः। (अतीव, च, न)

(ङ) प्रजानां प्रियं .... (राज्ञः) हितम्। (च, तु, ननु)

(च) मांविहाय कथमन्य कः .... राजा भवितुमर्हति। (सदा, तथा, अपि)

प्रश्न 3. अधोलिखित गद्यांशे पठित्वा एतदाधित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथा निर्देशं लिखत–

अद्य औद्योगिक विकासात् नगराणां विकासत् च जायते पर्यावरणं प्रदूषितम्। अतः अद्य नागरिकाणां कर्त्तव्यअस्ति यद् वयं पर्यावरण संरक्षणार्थ प्रयत्नं कुर्मः तत्कृते वयं स्वच्छता च धारयामः। महात्मागांधि महोदयस्यापि स्वच्छतोपरि विशेषः आग्रह आसीत्। साम्प्रतमपि सर्वकारेण स्वच्छभारताभियानम् प्रचालितम्। तस्योद्देश्यमपि पर्यावरणस्य संरक्षेण अस्ति। एवमेव नदीतड़ागवापीनां जलस्य स्वच्छतायाः जलस्य स्वच्छतायाः प्रेरणा वयं 'नमामि गंगे' इति अभियातेन ग्रहीतुं शक्नुमः।

(क) एकपदेन उत्तरतः– (1+1=2)

(अ) महात्मागाँधि महोदयस्य कस्योपरि विशेषः आग्रहः आसीत्?

(ब) साम्प्रतं स्वच्छ भारताभियानम् केन प्रचालितम्?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत– (2)

(अ) अद्य नागरिकाणां किं कर्त्तव्यमस्ति।

(ग) अस्य गद्यांशस्य समुचित शीर्षकं लिखत– (1×3=3)

(अ) "शक्नुम" इति क्रियायाः गद्यांशे कर्तृपदं किम्?

(ब) स्वच्छं भारतम् इत्यत्र विशेषण पदं लिखत।

(स) 'तस्योद्देश्य' अत्र 'तस्य' इति सर्वनाम पदं कस्य स्थाने प्रयुक्तं।

(खण्ड–'ब')

प्रश्न 4. अधोलिखितेषुः वाक्ययोः अड़कानांस्थाने संस्कृत शब्देषु समय लेखनं करणीयम्। (1+1=2)

(अ) प्रातः (7:15) .... विद्यालयं गच्छामि।

(ब) बालका (3.00) .... गृहं गच्छन्ति।

प्रश्न 5. भवान् कुत्र गच्छन्ति। इति वाक्य संशोधयत्। (2)

प्रश्न 6. तेन पुस्तकानि पढयन्ते। इति वाक्य परिवर्तन कृत्वा लिखत। (2)

प्रश्न 7. हरिश्च हरश्च इति पदस्य समासं कृत्वा समास नामापि लिखत। (2)

प्रश्न 8. अधोलिखित श्लोकस्य हिन्दी भाषायां सप्रसड़ग भावार्थ लिखत– (2)

पिता यच्छति पुत्राय बाल्ये विद्याधनं महत्।
पिताऽस्य किं तपस्तेपे इत्युक्तिस्तत्कृतज्ञता।।

प्रश्न 9. अधोलिखित श्लोकस्य अन्वयं मंजूषात् पदानि चित्वा लिखत– (2)

सेवितव्यो महावृक्षः फलच्छाया समन्वितः।
यदि दैवात् फलं नास्ति छाया केन निर्वाचते।।

(यदि, समन्वित, केन, सेवितव्यः)

अन्वयः – फलच्छाया (1) .... महावृक्षः (2) ....। देवात् (3) .... फल नास्ति। छाया (4) .... निर्वाचते।

(खण्ड–'स')

प्रश्न 10. निम्नलिखित वाक्येषु रेखांकित पदमाधृत्य प्रश्न निर्माण कुरूत– (3)

(अ) सहस्राधिकेषु पुत्रेषु सत्स्वपि सा दुःखी आसीत्।

(ब) वानरः आत्मानं वनराजपदाय योग्यः मन्यते।

(स) सः भारवेदनया क्रदन्ति स्म।

प्रश्न 11. विचित्रसाक्षी इति पाठस्य सारं हिन्दीभाषायां लिखत– (3)

अथवा

भूकम्प विभिषिका इति पाठस्य सारं हिन्दी भाषायाम् लिखित्।

प्रश्न 12. अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा एतदाधिरत प्रश्नानाम् यथानिर्देशम् उत्तराणि ददातु–

अचिरादेव चण्डवातेन मेघरवैश्च सह प्रवर्षः समजायत।

लोकानां पश्यताम् एव सर्वत्र जलोपप्लवः सञ्जातः।

कृषकः हर्षातिरेकेण कर्षण विमुखः सन् वृषभौ नीत्वागृहमगात्

अपत्येषु च सर्वेषु जननी तुल्यवत्सला।

पुत्रे दीने तु सा माता कृपार्द हृदया भवेत्।।

(क) एक पदेन उत्तरतः– (1)

(अ) सर्वत्र कः सञ्जातः।

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरतः– (2)

(अ) अचिरादेव कैः सह प्रवर्षः समजायत?

(ग) भाषिक कार्यम्ः– (1+1=2)

(अ) अगात् इति क्रियायाः कर्तृपदं किम्?

(ब) 'सर्वेषु' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम्?

अथवा

वनस्य दृश्यम् समीपे एवैका नदी अपि वहति। एकः सिंहेन सूखेन विश्राम्यते तदैव एकः वानरः आगत्य तस्य पुच्छं धुनोति। कुद्धः सिंहः तं प्रहर्तुमिच्छति परं वानरस्तु कूर्दित्वा वृक्षमारूढः। तदैव अन्यस्मात् वृक्षात् अपरः वानरः वारं वारं सिंह तुदन्ति। कुद्धः सिंहः इतस्ततः धावति। गर्जति परं किमपि कर्तुमसर्थः एवं तिष्ठति। वानराः हसन्ति वृक्षोपरि च विविधाः पक्षिणाः अपि एतादृशीं दशां दृष्ट्वा हर्षमिश्रितं कलरवं कुर्वन्ति।

(क) एक पदेन उत्तरं लिखतः– (1)

(अ) कः सुखेन विश्राम्यति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखतः– (2)

(अ) के सिंह तुदन्ति?

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरं लिखत– (1+1=2)

(अ) "हर्षमिश्रितं कलरवं"

(ब) "वानरः वृक्षोपरि आरोहित" इत्यत्र क्रियापदं लिखत।

प्रश्न 13. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशम् लिखत–

यत् प्रोक्तं येन केनापि तस्य तत्वार्थनिर्णयः।

कर्तुं शक्यो भवेद्येन स विवेक इतीरितः।।

(क) एक पदेन उत्तरत– (1)

(अ) कस्य निर्णयः कर्तुं शक्यः भवेत्?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत– (2)

(अ) विवेकः कः कथितः?

(ग) भाषिक कार्यम्ः– (1+1=2)

(अ) यत् प्रोक्तं येन केनपि 'अत्र किया पदं किम्'?

(ब) 'अविवेक इत्यस्य अत्र विलोमपदं किम्?

अथवा

तौयैरल्पैरपि करूणया भीमभानौ निदाधे, मालाकार!व्यरचि भवता या तरोस्य पुष्टिः।

सा किं शक्या जनयितुमिह प्रावृषेण्येन वारां, धारा सारानपि विकिरता विश्वतो वारिदेन।।

(क) एक पदेन उत्तरतः– (1)

(अ) अस्मिन् पद्यांशे कविः कस्य श्रमस्य प्रशंसां करोति?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरतः– (2)

(अ) मालाकारेण निदाघे के तरोः पुष्टिः व्यरचि?

(ग) भाषिक कार्यम्ः– (1+1=4)

(अ) 'गीष्मकाले' इत्यस्य पद्यांशे पर्यायपदं किं प्रयुक्तम्?

(ब) 'अल्पैः तौयेः इत्यनयोः पदयोः' विशेषण पदं किम्?

प्रश्न 14. अधोलिखित श्लोकम् पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथा निर्देशं लिखत–

सिंहासनस्थः रामः। ततः प्रविशतः विदूषके नोपदिश्यमानमार्गो तापसौ कुशलवौ।

विदूषकः – इत इत आर्यौ!

कुशलवौ – (रामस्य समीपम् उपसृत्य प्रणम्य च) अपि कुशलं महाराजस्य?

रामः – युष्मद्दर्शनात् कुशलमिव। भवतोः किं वचमत्र कुशलप्रश्नस्य भाजनम् एव, पूनरतिथिजनसमुचितस्य कण्ठाश्लेषस्य (परिष्वज्य) अहो हृदय ग्राही स्पर्शः। (आसनार्धमुपवेशयति)

उभौ – राजासनं खल्वेतत्, न युक्त मध्यासितुम्।

रामः – सत्यवधानं न चारित्रलोपाय। तस्मादङ्क व्यवहितमध्यास्तां सिहासनम्। (अङ्कमुपवेशयति)

(क) एकपदेन उत्तरं लिखतः– (1)

(अ) कुशलवौ कस्य कुशलं पृच्छतः?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत– (2)

(अ) रामाय कयोः स्पर्शः हृदयग्राही आसीत्?

(ग) यथा निर्देशम् उत्तरं लिखत– (1+1=2)

(अ) 'पात्रम्' इति पदस्य नाट्याशे पर्यायपदं किम्?

(ब) "अध्यास्यतां सिंहासनम्" इत्यत्र क्रियापदं किम्?

अथवा

सर्वे पक्षिणः (उच्चैः) आम् कश्चित् खगः एव वनराजः भविष्यति इति। परं कश्चिदपि खगः आत्मानं बिना नान्य कमपि अस्मै पदाय योग्यं चिन्तयन्ति तर्हि कथं निर्णयः भवेत् तदा तैः सर्वे गहननिद्राया निश्चिन्तं स्वपन्तम् उलूकं वीक्ष्य विचारितम् यदेषः आत्मश्लाघाहीन पदनिर्लिप्तः उलूको एवास्माकं राजा भविष्यति। परस्परमादिशन्ति च तदानीयन्तां नृपाभिषेक संबंधन्धिन सम्भाराः इति।

(क) एक पदेन उत्तरतः– (1)

(अ) कश्चित् खगः एव कः भविष्यति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत– (2)

(अ) सर्वे पक्षिणः कीदृशम् उलूकं पश्यन्ति?

(ग) भाषिक कार्यम– (1+1=2)

(अ) "दृष्ट्वा" इति पर्यायपदं किम्?

(ब) "आदिशन्ति" इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(खण्ड–'द')

प्रश्न 15. स्वं योगेशकुमारः मत्वा राजकीय–उच्च्व माध्यमिक– विद्यालयस्य अजयमेरू नगरस्य प्रधानाचार्याच चरित्र प्रमाण प्राप्य्यर्थ संस्कृते प्रार्थना पत्र मेकं लिखत– (4)

अथवा

भवति शारिका अस्ति। स्वकीया सखीं प्रति उद्यान भ्रमणविषये अधोलिखित पत्रं मञ्जूषा पदसहायतया पूरयित्वा लिखत।

(भोजनम्, जनाः, नमोनमः, नौकाविहारम्, पशुपक्षिणः, कुशलम्, आनन्ददायम्, कपोतः)

प्रिय सखि गीते!

सादरं (1) ....

अत्र (2) .... तत्रास्तु। ह्यः अहम् उद्यानभ्रमणार्थं गतवती (3) .... आसन्। तत्र (4) .... इतस्ततः भ्रमन्ति स्म। श्वेतः (5) .... तात्रासीत। तत्र उद्याने जनाः एकत्र उपविश्य (6) .... खादन्ति स्म। अहं नद्यां (7) .... कृतवती। उद्यानभ्रमणार्थम् (8) .... आसीत।

भवदीया सखी

शारिका

प्रश्न 16. अधः प्रदत्त चित्रं दृष्ट्वा मञ्जुषायां प्रदत्तशब्दानां सहायताया संस्कृतेन अष्टवाक्यानि वाटिकायाः शोभा विषये संस्कृत भाषायाम् लिखत्। (4)

(अस्मिन् युगे, उपयोगिता, प्राणवायुं, पर्यावरणं, दृश्यते, फलानि, प्राप्नुमः, छाया, काष्ठानि, खगाः, वृक्षाणां कर्तनं, नैव)

अथवा

मञ्जूषायाः उपयुक्त पदानि गृहीत्वा पिता–पुत्रयोः सवादः पूरयतः–

(पाठयति, परिणामः, आगतः, महापुरूषस्य, एकस्य, कक्षायां, आचरणम्, शिक्षकं)

हरीशः – पितः ! प्रणमामि।

पिता – प्रसन्नः भव! (1) .... विद्यालयात्?

हरीशः – आम्।

पिता – तव अर्द्धवार्षिकीपरीक्षायाः कः (2) ....।

हरीशः – अहं (3) .... सर्वाधिकान् अङ्कान् प्राप्तवान्।

पिता – साधु। साधु। विद्यालये तव कीदृशम् (4) .... भवति?

हरीशः – अहं विद्यालयं गत्वा सर्वप्रथमं शिक्षकान् नमामि। ध्यानेन श्रृणोमि। कठिन–विषयं च (5) .... पृच्छामि। सहपाठिभिः सह प्रेम्णा व्यवहरामि।

पिता – भवतः प्रधानाध्यापकः प्रतिदिनं किं (6) ....?

हरीशः – प्रधानाध्यापक महोदय प्रतिदिनं (7) .... महापुरूषस्य विषये भाषणं करोति।

पिता – शोभनम्। सः अद्य कस्य (8) .... विषये भाषणं कृतवान्।

हरीशः – अद्य स्वामिविवेकानन्द जन्मदिवसः अस्ति। अतएव सः स्वामि विवेकानन्द महोदयस्य विषये भाषणं कृतवान्।

प्रश्न 17. अधोलिखितेषु वाक्येषु केषांचन चतुर्णा वाक्यानां संस्कृत भाषया अनुवादं कुरुत– (4)

(क) हमें संस्कृत पढ़ना चाहिए।

(ख) वह हमेशा सत्य बोलता है।

(ग) मोहन पैर से लँगड़ा है।

(घ) मैं बाग की ओर जाँऊगा।

(ङ) विद्यालय के पास उपवन है।

(च) राम दशरथ का पुत्र है।

प्रश्न 18. अधालिखित वाक्यानि क्रम रहितानि सन्ति। यथा क्रमं संयोजन कृत्वा लिखत– (3)

(क) सिंहः जले स्वप्रतिबिम्बं दृष्ट्वा तस्मिन् कूपे अकूर्द्।

(ख) कस्मिश्चित् वने एकः सिंह वसति स्मः।

(ग) सः प्रतिदिनं बहून् पशून् हत्वा खादति स्मः।

(घ) तदा चतुरः शशकः सिंहः कूपस्य समीपम् अनयत्।

(ङ) सर्वेपशवः विचारं कृत्वा प्रतिदिनं सिंहस्य पार्श्वे–भोजनार्थम् एकं पशुं प्रेषयितुं निरिचतवन्तः।

(च) एकदा यदा शशकस्य क्रमः आगतः, तस्य विलम्बागमनेन सिंहः कुपितः जातः।

अथवा

मञ्जुषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया "भारतदेशः इति विषये षट्–संस्कृत वाक्येषु एकं अनुच्छेदं लिखत–

(विविधा भाषाः, वेशभूषा, उत्सवाः, पर्वत श्रृंखलाः, स्वाधीन देशः, जनमन्त्रम्)